

ОБЩЕСТВЕНИЯТ РЕД И СВЪРЗАНИТЕ С НЕГО КАТЕГОРИИ В ДЕЙНОСТТА НА ОРГАНИТЕ НА МВР

Д-р Петър Тодоров Тодоров, ст. преподавател в Академия на МВР

Резюме: В статията са разгледани понятията правов ред, обществен ред и обществена безопасност. Анализирани са тяхното значение в дейността на органите на Министерството на вътрешните работи по осигуряване на общественото спокойствие и правата на гражданите. Направен е опит да се определят родовите особености на всяко понятие, като същевременно се покаже тяхната взаимовръзка помежду им.

Ключови думи: *правов ред, обществен ред, обществена безопасност, министерство на вътрешните работи.*

THE PUBLIC ORDER AND THE RELATED CATEGORIES IN THE ACTIVITIES OF THE AUTHORITIES OF THE MINISTRY OF INTERIOR

Petar Todorov Todorov, PhD, Senior Lecturer at the Academy of the Ministry of Interior

Abstract: *The article discusses the concepts of legal order, public order and public security. Their importance is analyzed in the activities accomplished by the Ministry of Interior to ensure public peace and citizens' rights. An attempt has been made to identify the generic features of each concept while showing close interrelation between them.*

Keywords: *Legal order, public order, public security, Ministry of Interior.*

Обществените отношения в областта на обществения ред са част от изключително сложната система от социални отношения, които съществуват в обществото. В ролята на синтезиращото начало на обществените отношения влизат нормативните регулатори (социалните норми), които се намират в пряка зависимост от икономическата основа на обществото.

За теоретичния анализ и практическата дейност по осигуряване на обществения ред трябва да се има предвид, че дадено социално явление, което притежава специфични родови признаци, се намира във взаимовръзка с такива групи на обществените отношения като правов ред, законност, обществена и държавна сигурност, обществено

благоустройство, защита на собствеността, обществена безопасност, гражданска сигурност¹, права на човека. Всички изброени по-горе групи от обществени отношения са тясно свързани помежду си, като в същото време притежават определени родови особености.

В този случай изглежда, че благодарение на системния анализ може да се разкрият съществуващите между тях взаимовръзки, да се разграничат специфичните им особености, което ще позволи:

а) да се вземат предвид особеностите на взаимодействието на обществените отношения в областта на обществения ред със сходните обществени отношения;

б) да се определят рамките на обхвата на прилагането на принудителни мерки при опазване на обществения ред;

в) в правоохранителната дейност да се определят основните форми на взаимодействие както между полицейските органи и другите органи на МВР, така и тяхното взаимодействие с другите правоприлагащи органи;

г) избягване на грешки при квалификацията на нарушенията.

В първият случай е необходимо да се съпостави общественият ред с правовия ред. Под правов ред се разбира състоянието на урегулиране на обществените отношения посредством правни норми.

Правов ред

Правовият ред представлява сложно социално-правно явление, което намира изражение в многообразни обществени отношения и връзки. Трябва да се има предвид, че правовият ред представлява качествено състояние на обществените отношения, които се регулират от закона. Това предполага, че съществуващата система на взаимоотношенията, уредеността, вътрешната съгласуваност, е защитена от държавата.

Правовият ред се характеризира с:

а) единна качествена организация на обществените отношения по отношение на тяхната стабилност;

б) определено съдържание;

в) сила, съгласуваност, системност на съставните му елементи;

г) опезпечаване на принудителната сила на държавата;

д) динамика, която позволява да се внасят оперативни корекции с отчитане развитието на обществените процеси.

¹ Вж. по-подробно Белова, Г., Н. Марин. Гражданската сигурност и правата на човека. Научни трудове на Русенския университет. 2010. Т. 49, серия 7.

Общественият ред и правовият ред са тясно свързани, което се дължи на общия обект на регулиране, наличието на право в качеството на нормативния регулатор, сходни цели. В. Лазарев смята, че „правовият ред представлява сърцевината на обществения ред, в какъвто и да е смисъл (широк или тесен), като последният не се разглежда, и характеризира в себе си тези свойства на подреденост, които се явяват резултат от действия (реализиране на право и законност)²“. Даденото положение позволява да се съсредоточи вниманието върху тясната взаимовръзка между обществения и правовия ред.

Ако се разглежда общественият ред в широк смисъл, то правовият ред е съотносим към него както част от цялото. Това е така, защото в регулаторната рамка на обществения ред в широк смисъл освен правните норми влизат и други социални регулатори. Л. Явич подчертава, че „правовият ред – това е тази част от обществения ред, която е регулирана с правни норми и се развива в условия на ... законност³“. Разликите между обществения и правовия ред се наблюдават главно във формата, методите, структурата и мащаба. Правовият ред представлява неразделна и съществена част от обществения ред и поради тази причина оказва влияние на общата характеристика на обществения ред. Разграничаването на правовия ред от обществения може да се проследи в следните моменти:

- нормативната основа на правовия ред е съставена от юридически норми, съдържащи се в законите и в други нормативни актове, докато общественият ред се формира посредством не само юридическите, но и от други социални норми⁴;

- ако правовият ред се явява резултат от обективизирането волята на държавата, то общественият ред – не само на държавата, но и на волевата активност на отделните хора и социални групи;

- ако обезпечаването на правовия ред се свързва с употребата на принудителния потенциал на държавата, то в обществения ред употребата на принудителни мерки е ограничена от правната сфера. Други области на обществения ред са обезпечени посредством общественото мнение, обичаите, традициите и други неюридически средства;

- ако правовият ред има ярко изразена юридическа специфика (ясно идентифициране на участниците, наличие на субективни права и

² Базылев, Б., Юридическая ответственность. Красноярск, 1985, с. 42.

³ Зражевская, Т., Ответственность по советскому государственному праву. Воронеж, 1980, с. 91-110.

⁴ Общая теория государства и права. Л., 1961, с. 451-452.

правни задължения, отговорност на извършителите на престъпления и т.н.), то общественият ред има по-многообразни по форми проявления, съдържание, методи за обезпечаване, механизми за контрол, форми на отговорност за неговото нарушаване;

- ако върховенството на закона е присъщо на цялостната официална сигурност, то присъствието на обществения ред е само в правната сфера, което дава големи възможности за избор на поведение и форми на влияние;

- правовият ред представлява система от правоотношения, тяхното качествено състояние, а общественият ред – състоянието на регулираност на обществените отношения.

Когато се разглежда съотношението на правовия ред с обществения ред в тесен смисъл, то може да се направи извод, че „... те не съвпадат напълно като понятия, едно от които не напълно поглъща другото“⁵. До известна степен са припокриващи се явления. Общи за тях са произлизащите отношения, развиващи се на обществени места, регламентирани с правни норми. Тези отношения са включени както в правовия ред, така и в обществения ред.

От съществено значение е да се отбележи, че в правовия ред не се включват тези социални отношения, които възникват на обществени места, но са регулирани от неюридически социални норми. Все пак това не дава основание да се направи извод, че правовият ред е съотносим към обществения ред така, както много волеви обществени отношения, регулирани от правото и следователно влизащи в понятието за правов ред, нямат никакво отношение към обществения ред. За пример служат отношенията в областта на гражданското право, които възникват в процеса на даряване, договор за покупко-продажба, договорни отношения; трудови отношения при постъпване на работа, при разрешаване на отпуск на работници или служители и т.н. Трябва да се има предвид, че правовият ред обхваща по-голяма съвкупност от регулираните от правото обществени отношения в сравнение с обществения ред.

Обществен ред

Понятието „обществен ред“ е тясно свързано със законността. Задължението да се спазва Конституцията и приетите на нейно основание закони и други нормативни актове е отговорност на всички

⁵ Братусь, С., Юридическая ответственность и законность (Очерк теории), М., 1976, с. 85.

без изключение – държавни органи, органи за местно самоуправление, фирми, организации, институции и граждани.

В правната литература се използват различни дефиниции за определяне на законността: принцип, правен режим, метод, средство, неотменим елемент на демокрацията, система на организация на обществените отношения. Такъв широк спектър от гледни точки по въпроса за законността е обясним заради сложността и многостранността на разглежданото явление. Всички тези понятия характеризират различни аспекти на принципите на правовата държава и в тази връзка имат право на живот.

Следва да се отбележи, че общата идея, която е характерна за всички тези определения, е високостепенността и неотменността при спазването на Конституцията, законите и другите нормативни актове от страна на всички субекти на правоотношенията. Законността предполага върховенство на Конституцията и законите на цялата територия на страната и е предпоставка не само в областта на правоприлагането, но и в дейността по законотворчество. Законите трябва да бъдат приемани в съответствие с действащия основен закон, а прилагането им трябва да се провежда в съответствие с него.

Законосъобразността на актовете е основен принцип на защитата на обществения ред, но също е и основен способ за осигуряването му. Предпоставка за това е върховенството на закона и прилагането му по отношение на всички социални взаимоотношения – като нормативна рамка заедно с другите социални регулатори. Да се говори за законност в тази сфера не е възможно без наличието на правни норми.

Легитимността на обществения ред е практически израз на потребностите за стриктно спазване на законите и другите нормативни актове от страна на държавните институции, общините, организациите, фирмите и физическите лица в областта на социалната комуникация.

За да може общественият ред да бъде устойчив, е необходимо да бъдат реализирани следните принципи на законност:

- единство на закона;
- върховенство на закона;
- гарантиране правата и свободите на личността;
- неизбежност на наказанието при нарушаване на закона;
- невъзможност за противопоставяне на закона и целесъобразността;
- взаимосвързаност на закон и култура.

Обществен ред и обществена безопасност

Общественият ред и обществената безопасност се явяват основните обекти за охрана в дейността на органите на МВР. Като

социално-правни категории, обхващащи специфичната сфера на обществените отношения, те характеризират особеностите, които определят съдържанието на дейността на органите на МВР по опазване на тези отношения.

С концепцията за обществения ред е тясно свързано понятието „обществена безопасност“, което се разглежда като система от обществени отношения, развиващи се в съответствие с правните, техническите, строителните и другите норми при използването на обекти и предмети, представляващи повишена опасност за хората и обществото като цяло, или при настъпване на специални условия в резултат на природни бедствия или други извънредни ситуации от природен, социален или предизвикан от човека характер.

В условия на голяма интензивност на технологичните процеси в обществото, водещи до нарушаване на баланса между живата и неживата природа, до ръст на локалните въоръжени конфликти, до ескалация на международните и вътрешните напрежения, се поставя въпросът за човешките преживявания. Проблемът на обществената безопасност в този смисъл отдавна е прерасъл от общоправен в „проблемен проблем“ в структурата на противоречивия социум на личността.

Състояние на заплахата за обществената безопасност може да възникне, когато се допускат нарушения на правилата за работа на автомобилния, железопътния, въздушния и другите видове транспорт, при осъществяване на строителство, пътни, ремонтни и други дейности, експлоатация на пожароопасни обекти и устройства, а така също и изработката и боравенето с оръжия, боеприпаси, взривни вещества, силнодействащи отрови, радиоактивни изотопи, компютърни системи и други предмети и вещества.

Заплаха за обществената безопасност и личната безопасност на гражданите може да възникне при нарушаване на установения ред за провеждане на масови мероприятия, неподходящи места за тяхното провеждане, непредприемането на действия за оптимизиране на движението на големи групи от хора и т.н. Признаци на заплахи за обществената безопасност и личната безопасност неизбежно възникват по време на природни бедствия и други извънредни ситуации.

Сред заплахите за обществената сигурност са нелегалните дейности на някои политически партии, движения и социални организации, включително на представители на неофашисти, религиозни фанатици и други подобни сдружения, политически екстремизъм и тероризъм, действия, насочени към създаване на предпоставки за групови или масови нарушения на обществения ред, неподчинение на органите на държавна власт и т.н. Реална заплахата за

обществената безопасност са също така криминогенните фактори и престъпността.

Във връзка с гореизложеното могат да се направят определени изводи за взаимовръзката между обществения ред и обществената безопасност:

- общественият ред и сигурност касаят всички граждани без изключение от раждането им до края на живота им;

- общественият ред и обществената безопасност като правило касаят елементарните действия, постъпки и правила за поведение на хората. Те се развиват открито, публично и са разбираеми за останалите хора;

- общественият ред и безопасност се регулират както от правни норми, така и от други социални и технически норми (морал, обичаи, традиция, даже мода);

- в сферата на обществения ред и безопасност ежегодно се извършват голямо количество правонарушения и всички правонарушители така или иначе се подлагат на принудително въздействие от страна на полицейските органи;

- в сферата на обществения ред и сигурност попада търговията с обекти и предмети с повишена опасност: производство, съхранение, използване и превоз на огнестрелно оръжие, взривни и силнодействащи отровни вещества, радиоактивни изотопи и др. Затова лицензионно-разрешителната дейност на органите на МВР, осъществяващи държавен контрол в тази област, им позволява да предупреждават и пресичат нарушенията на установените правила, като така се минимизира настъпването на тежки последствия, свързани с нарушенията на съответстващите норми, стандарти и правила;

- с разглежданата област (на обществения ред и обществената безопасност) са тясно свързани такива опасни антисоциални явления като наркомания, пианство, проституция, просия;

- в сферата на обществения ред и обществената безопасност постоянно се провеждат различни публични масови мероприятия с голяма концентрация на хора на ограничена територия, което нерядко създава опасност за живота и здравето на гражданите, както и за нормалното функциониране на организациите. Към тях може да бъдат отнесени политическите (митинги, демонстрации, манифестации), икономическите (шествия, стачки, в т.ч. гладни стачки), културно-масовите (фестивали, концерти, градски празници), спортните (футболни, волейболни и др. срещи), религиозни и други масови мероприятия. За тяхното провеждане е необходима огромна организационна работа на полицейските органи, привлечени за обезпечаване на реда със значителни сили и средства на полицията;

- в сферата на опазването на обществения ред и обществената безопасност влизат различни групови нарушения на реда, масови безредици, въоръжени и невъоръжени конфликти, терористични актове. Те биха могли да бъдат съпроводени с убийства, смърт на хора, погроми и подпалване на държавни и обществени сгради, жилищни сгради, разрушаване на железопътни трасета, мостове, електропроводи и свързки;

- с разглежданата област са неразривно свързани извънредните ситуации, настъпващи при възникването на стихийни бедствия, пожари, крупни промишлени аварии, катастрофи, епидемии и епизотии, създаващи опасност за живота и здравето на гражданите и налагащи провеждането на аварийно-спасителни и възстановителни работи.

Посочените по-горе характеристики на обществения ред и обществената безопасност ясно показват важноста и значимостта на тази област от дейността на полицейските органи, и най-важното – да се определи съдържанието на техните задължения и правомощия.

Използвана литература

1. Базылев, Б. Юридическая ответственность. Красноярск, 1985.
2. Белова, Г., Н. Марин. Гражданската сигурност и правата на човека. Научни трудове на Русенския университет. 2010. Т. 49, серия 7, <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp10/7/7-5.pdf> към 01.08.2018.
3. Братусь, С. Юридическая ответственность и законность (Очерк теории). Москва, 1976.
4. Дерменджиев, И., Д. Костов, Д. Хрусанов. Административно право на Република България. Обща част. С., Сиби, 2001.
5. Зражевская, Т. Ответственность по советскому государственному праву. Воронеж, 1980.
6. Коларов, Ем. Към понятието за обществен ред. Научни трудове на Русенския университет-2009, том 48, серия 7, <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp09/7/7-3.pdf> към 01.08.2018.
7. Общая теория государства и права. Ленинград, 1961.
8. Годоров, В. Понятието „Обществен ред“ и неговите полицейско-правни аспекти. Годишник XI. С., ВИПОНД-МВР, 1995.